

DOI 10.26886/2414-634X.1(37)2020.1

UDC: 332.14:364.48

**INFLUENCE OF TERRITORIAL- INDUSTRIAL ENTITIES ON THE
DEVELOPMENT SOCIAL INFRASTRUCTURE**

V. Panasyuk, Doctor of Economical Sciences, Associate Professor

Ternopil National Economic University, Ukraine, Ternopil

New progressive forms of interconnection of territorial production entities of social infrastructure in the form of local and global clusters are proposed.

Key words: social infrastructure, region, social development, transformation, cluster, modernization, economic development. Calculations were made and new groups of regions were identified according to the degree of development and the level of utilization of the resource potential. For this purpose, a cluster approach and a system of indicators by the main blocks (natural resource, production, labor, financial, infrastructure, investment character) were used. Taking into account the scale and closed production cycles on the basis of resource potential and information capabilities in territorial production entities, the ability to initiate the further introduction of new activities through the development of new types of projects is ensured.

*кандидат економічних наук, доцент, Панасюк В. М.
Тернопільський національний економічний університет, Україна,
Тернопіль*

Запропоновано нові прогресивні форми взаємозв'язку територіально-виробничих утворень соціальної інфраструктури у формі локальних та глобальних кластерів. На основі кластерного підходу, використовуючи систему показників за основними блоками – природно-ресурсного, виробничого, трудового, фінансового,

інфраструктурного, інвестиційного характеру були проведені розрахунки і виокремлені окремі групи регіонів за ступенем розвитку і рівнем використання ресурсного потенціалу. Враховуючи масштаб та замкнуті цикли виробництва на основі ресурсного потенціалу та інформаційних можливостей в територіально-виробничих утвореннях забезпечується здатність ініціювати подальше впровадження нових видів діяльності на основі розробки нових видів проектів.

Ключові слова: соціальна інфраструктура, регіон, соціальний розвиток, трансформація, кластер, модернізація, економічний розвиток.

Вступ. В умовах сучасних трансформаційних процесів раціональне розміщення продуктивних сил України, в тому числі й інфраструктурного характеру, ефективний розвиток господарства її регіонів створюють потужний фундамент національної економічної системи. Останню можна уявити як єдиний господарський комплекс країни з виробництва і відтворення матеріальних благ, який являє собою сукупність технологічно і економічно взаємопов'язаних виробництв і об'єднань, що розвиваються і функціонують у системі світової економіки.

Закономірним є процес становлення та формування нових виробничо - організаційних форм у комплексах різного характеру в напрямі удосконалення їх територіальної структури та організації. Територіальна структура господарського комплексу країни - це його просторова будова, що відображає розподіл по території господарських об'єктів та їх систем, які завдяки наявності зв'язків утворюють певну форму територіальної організації продуктивних сил і суспільства в цілому. Таким чином, територіальна структура відображає відношення продуктивних сил до території і означає

членування господарського комплексу на територіальні чітко визначені елементи, кожен з яких характеризується виконанням певної господарської функції в складній господарській системі країни.

Територіальна структура господарського комплексу країни складається із спеціалізованих територіальних господарських комплексів як частин єдиної взаємозв'язаної господарської системи. Найбільш важливими його територіально-структурними елементами виступають інтегральні економічні райони, які становлять єдину взаємозв'язану систему функціональних елементів. Важливу характеристику дає подальше їх територіальне членування та виділення особливих видів структур у вигляді регіонів, виробничих територіальних комплексів та інших територіально-господарських елементів.

Об'єктивні зміни в суспільному економічному розвитку, що відбуваються сьогодні під впливом техніко-технологічних перетворень, започатковують трансформації в економічній організації суспільства та сприяють появі нових елементів у системі господарських структур. До них, в першу чергу, слід віднести появу таких територіально-виробничих структур як стратегічні альянси, технополіси, технопарки, кластери, промислово-фінансові групи, вертикально-інтегровані структури, науково-технічні зони і т. д.

Формулювання мети статті та завдань. Основна мета дослідження полягає в розробленні нових прогресивних форм взаємозв'язку територіально-виробничих утворень соціальної інфраструктури, а саме спеціальні види кластерів. Виходячи з наведеної мети для вирішення питань дослідження виникає низка завдань, а саме дослідити розподіл науково-технологічних зон, основні умови створення і функціонування територіально-виробничих утворень, особливості функціонування кластерів та сформулювати

взаємозв'язок територіально-виробничих утворень соціальної інфраструктури.

Виклад основного матеріалу. Формування технополісів пов'язане зі створенням науково-технічних зон, які є дуже різноманітними, у зв'язку з чим їх досить важко класифікувати. Так, у наукових публікаціях зарубіжних і вітчизняних видань можна зустріти класифікації, що багато в чому суперечать одна одній. Наприклад, американські економісти територіальні утворення, подібні до науково-технічних зон, називають тільки технопарками, японські та французькі - технополісами, китайські - зонами розвитку нових та високих технологій чи похідними від них. У Західній Європі широко розповсюджені поняття «науковий парк» і «дослідницький парк». У Росії та Україні найбільшого поширення набули назви «технопарки» та «технополіси».

Класифікувати науково-технічні зони можна за різними параметрами: за масштабами, цілями, складом учасників тощо. На думку вчених А. Авдулова та А. Кулькіна, як основну класифікаційну ознаку найдоцільніше використовувати масштаб (тобто розміри займаної території), оскільки від нього залежить багато інших особливостей, які дають змогу виділити підгрупи всередині основних угруповань. При використанні такого підходу всі наявні науково-технічні зони, що функціонують у сучасному світовому господарстві, можна послідовно розподілити на чотири категорії (по низхідній): регіон науки, технополіс, власне технопарк (науковий парк, дослідницький парк) і інкубатор [5, с. 10-13]. Центральне місце тут відводиться науковим і технологічним паркам, а інші утворення є їх різновидами.

Вважаємо, що в основу більш детальної класифікації науково-технічних зон доцільно покласти такі фактори, як розмір займаної території, організаційно-функціональну структуру, обсяг виробленої в них високотехнологічної продукції, національно-географічні

особливості даної території. На основі цих критеріїв пропонуємо виділити два основних типи науково-технічних зон: підприємства (інкубатори бізнесу, інноваційно-технологічні центри, дослідницькі парки, технологічні парки, науково-промислові парки) та території (технополіси, зони розвитку нових і високих технологій, регіони науки і технологій).

Доцільно зазначені науково-технічні зони розподіляти (ранжирувати) по висхідній за мірою складності. Їх первинні елементи (модулі) - бізнес-інкубатори та інноваційно-технологічні центри, є основою для створення технологічних і науково-промислових парків. Нарощування, збільшення кількості модулів і, відповідно, розширення масштабів діяльності технологічних і науково-промислових парків веде до створення технополісів, зон розвитку нових і високих технологій, а згодом - регіонів науки та технологій.

Одними з найпоширеніших різновидів науково-технічних зон на сьогоднішній день є технополіси. Вони являють собою територію, яка має особливий статус і пільговий режим оподаткування, на якій розробляються і реалізуються технічні й соціально-економічні інновації, забезпечується їх відтворення, прискорена апробація, поєднання фундаментальних наукових досліджень і прикладних розробок з наступним застосуванням на практиці. Технополіс як науково-виробничий комплекс має розвинуту наукову, виробничу та соціальну інфраструктуру, сферу обслуговування, що охоплює територію окремого міста, в економіці якого головну роль відіграють дослідницькі та технологічні центри, де розробляються та використовуються нові технології та виробництва. Багатопрофільна діяльність технополісів ґрунтується на формуванні та здійсненні за участю держави проектів фундаментальних та прикладних досліджень з їх наступною промисловою утилізацією. У світі нараховується більше, ніж 100

технополісів, у тому числі 18 - у Німеччині, 23 - у Японії, 20 - у Франції, ще кілька сотень проектується [10, с. 13].

Практика організації технополісів у різних країнах дає змогу виділити основні умови їх створення і функціонування:

- наявність наукоємних підприємств і фірм, що цікавлять власників капіталу, які хочуть вкласти кошти в нову справу;
- наявність університетів, академічних чи науково-дослідних інститутів, які відіграють вирішальну роль у здійсненні та координації наукових досліджень і розробок, а також у підготовці кваліфікованих фахівців;
- розвиненість інфраструктури, зокрема транспортних мереж (близькість до аеропорту, залізниці);
- особливості географічного положення.

Технополіси призначені, у першу чергу, для науково-дослідної та промислової діяльності, але, крім цього, використовуються і для сервісу, зокрема в інфраструктурній сфері, на базі новітніх наукоємних технологій. Своєрідність технополісів полягає в тому, що вони одночасно включені в локальні, регіональні та світові мережі, а їх виникнення і розвиток спираються на вже існуючий потенціал (науковий, освітній, промисловий), культурні традиції та здатність створювати нові ідеї.

Світовий досвід засвідчує також високу ефективність практики створення і функціонування таких територіально-організаційних форм як кластери. Під кластерами (від англ. cluster - група, скупчення) у загальному вигляді розуміють сконцентровані в межах однієї території групи взаємопов'язаних виробничими та дистрибуційними процесами компаній, які забезпечують постачання споживачам спеціалізованої продукції та послуг, а також причетних до їх діяльності організацій (зокрема, університетів, агентств стандартизації, інформаційно-

ресурсних центрів). До складу кластера входить здебільшого велика група різноманітних структур підприємства - виробники продукції, університети та науково-дослідні установи, торговельні асоціації, органи стандартизації, фінансові інститути, фірми в супутніх галузях виробництва, постачальники, органи влади державного та місцевого рівнів тощо. Їх спільна дія дозволяє забезпечити більший результат в порівнянні з тим, який вони мали б працюючи окремо, тобто створюється ефект синергізму. Кластерна форма співробітництва сприяє більш гнучкому реагуванню господарських систем на постійні зміни умов при проведенні господарської діяльності, але зі збереженням при цьому переваги спеціалізації.

Досвід функціонування даних структур засвідчує, що кластери ефективніше та раціональніше використовують наявний капітал. Головна ідея створення кластерів - у взаємній координації роботи, коли різні за функціональними ознаками суб'єкти працюють задля реалізації спільної мети, підвищуючи при цьому ефективність своєї роботи, впроваджуючи нові технології, прискорюючи досягнення запланованих результатів, формуючи оптимальну структуру виробництва продукції, визначаючи пріоритети напрямів розвитку. Кластер, таким чином, - це новий спосіб структурування виробництва та забезпечення довгострокових можливостей його розвитку. І якщо перші теоретичні погляди на кластери спиралися винятково на галузеві об'єднання, то сьогодні кластери розглядаються як територіальні об'єднання, які краще за галузеві узгоджуються з характером конкуренції й способами досягнення конкурентних переваг та охоплюють взаємовідносини між сферами виробництва, поширення технологій, інформації, маркетингу, а також зовнішньоекономічні зв'язки.

Формування структури кластерів пов'язане, як свідчать дослідження вітчизняних вчених, з наступними важливими аспектами економічної діяльності [7]:

- географічним, що виявляється через просторову кластеризацію економічної діяльності;

- вертикальним, який обумовлюється зв'язками типу «постачальник - споживач». У цьому вертикальному аспекті важливо, хто саме з суб'єктів структури є ініціатором та кінцевим втілювачем діяльності у рамках кластера;

- горизонтальним, що характеризується коопераційними та іншими господарськими зв'язками (спільними технологіями, спільними споживачами або дистрибуційними каналами);

- технологічним, який представлений кластерами, що використовують одну й ту саму технологію (як, наприклад, біотехнологічний кластер);

- фокусним, що є характерним для кластерних структур, в яких суб'єкти об'єднуються навколо одного центру - фірми, наукової організації, учбового закладу тощо;

- латеральним, який поєднує різні сектори, що можуть використовувати пильні можливості для розширення кордонів кластера та забезпечення економії ш рахунок ефектів масштабу, в зв'язку з чим можуть виникати нові комбінації (наприклад, створення мультимедійного кластеру).

Аналіз результатів обстежень заявлених кластерних структур у 52 країнах світу засвідчує, що загальна кількість успішно функціонуючих кластерів становить більше 850 структур. У країнах СНД з 2000 р. працюють 12 кластерів [6, с.25].

Щодо України, то найбільший досвід у формуванні кластерних структур набутий сьогодні у Хмельницькій області, на території якої

функціонують будівельний, швейний, туристичний, харчовий кластери. Останнім часом розпочали діяльність кластери в Івано-Франківській та Рівненській областях, створюються нові об'єднання в містах Київ та Севастополь, Полтавській області та інших регіонах. Подальше формування кластерних утворень сприятиме формуванню ефективної структури господарства територій, підвищенню рівня їх розвиненості та зростанню конкурентної привабливості.

Кластерний підхід є особливо результативним при дослідженні ресурсного потенціалу соціальної інфраструктури. Каркасом соціально-економічного розвитку України та її регіональних господарських інфраструктурних систем є наявний ресурсний потенціал, від рівня розвитку, сформованості та ступеню використання якого залежить ефективність подальшої діяльності. Ресурсний потенціал як сукупність всіх ресурсів і резервів в їх взаємоузгодженому функціонуванні визначає можливості розвитку і структурну будову регіональних господарських систем, результативність виробничо-територіальних формувань. Однак, його використання через причини економічного, організаційного та управлінського характерна є недостатнім і потребує системних досліджень в напрямі розробки комплексу заходів з активізації як розвитку, так і залучення ресурсної бази територій різних таксономічних рівнів в господарську практику. Важливим є обґрунтування стратегічних напрямів програмування розвитку основних складових ресурсної бази регіонів, зокрема соціальної інфраструктури, на основі кластерних підходів, як цілісної системи перспективного характеру.

Подальший соціальний розвиток регіонів, їх комплексних утворень, у тому числі інфраструктурної орієнтації, ефективне використання їх наявного сукупного потенціалу тісно пов'язано з процесом регіоналізації. Як процес регіоналізація відображає системно-

комплексні підходи до дослідження і вирішення політичних, економічних, соціальних та інших проблем з врахуванням інтересів територіального розвитку, а її посилення сприяє підвищенню значимості територіального фактору в просторовому розвитку і державному управлінні ним, зокрема ресурсним потенціалом. Регіоналізм формує уяву про реальну ситуацію та проблеми, в тому числі і у сфері ресурсного потенціалу, які адекватні фактичній структурі політичних, економічних і соціальних процесів на території країни і її регіонів. Динамічність регіоналізму обумовлена, насамперед, рухомістю предмету - якщо зміни географічного характеру не так помітні, то геополітичні є дуже відчутними через розміщення основних компонентів природоресурсного, економічного, соціального, трудового, фінансового, інфраструктурного потенціалів, трансформації господарських і соціальних зв'язків, пропорцій державної і корпоративної дії. Трансформаційні регіональні процеси досить помітні, вони є радикальними і масштабними, зокрема при формуванні та використанні потенціалу соціальної інфраструктури територій.

Сукупний ресурсний потенціал тісно пов'язаний з територіальністю як особливою властивістю явищ, об'єктів і процесів, що базується на визнанні факту обов'язкової їх наявності, яку вони набувають внаслідок їх розташування або протікання у відповідних просторових координатах. Тому територія регіону з її сукупним потенціалом є частиною соціально-економічного простору країни, на якій базується виробничо-суспільна діяльність, формуються нові виробничі структури різної спеціалізації.

Ступенем пізнання та регулювання регіонального ресурсного потенціалу є аналіз параметрів і проблем функціонування кожної із його складових та регулювання на основі вивченості основних

елементів та їх сполучних явищ і процесів (політичних, господарських, соціальних) з місцем їх протікання, визначаючи їх специфіку взаємодії.

Територіальний розвиток сукупного ресурсного потенціалу є нерівномірним, і часто регіони та їх господарські системи через трансформаційну динаміку стають іншим в силу зміни кількісних і якісних характеристик компонентів, появу нових його складових і зміни міжкомпонентних зв'язків. Цей процес трансформації є позитивним при збалансованості в процесі змін всіх компонентів сукупного потенціалу функціонування території - природно-ресурсного, виробничого, фінансового, соціального, господарського, інфраструктурного, екологічного.

Цільова трансформація сукупного потенціалу в плані реалізації паритетно-конкурентної парадигми розвитку та територіальної організації соціальної інфраструктури, її використання передбачає удосконалення її територіально-функціональної організації, становлення та формування нових прогресивних організаційних форм і видів господарської діяльності з метою поживлення інвестиційно-інноваційної діяльності. Одним із найперспективніших видів посилення дієвості інвестиційної діяльності в інфраструктурній сфері є створення нових стратегічних альянсів - кластерів як об'єднань фінансового і промислового капіталу з метою підвищення ефективності виробничої діяльності та мінімізації витрат і кредитних ризиків, оптимізації різнопланових відносин.

В економіці багатьох країн впродовж десятиліть впроваджуються кластери як мережеві структури на місцевому, регіональному та національному рівні. Теорія кластерів була запропонована М. Портером стосовно теми локальної промислової агломерації і спеціалізації [1]. Його кластерна модель, що використовується при розробці економічної політики в усьому світі, є інструментом

підвищення конкурентоспроможності економіки регіону і країни в цілому, стимулювання інновацій та економічного зростання. Портер пропонує ідею кластерів не тільки як аналітичну концепцію, але і як важіль економічної політики.

Останнім часом значна увага в теорії і практиці реалізації оптимальної стратегії розвитку та використання ресурсного потенціалу як держави, так і її регіонів приділяється саме кластерній моделі галузево-територіального розвитку. М. Портер, який першим дослідив явище кластеризації, розглянув конкурентні переваги більше ніж ста галузей різних країн, віддав перевагу промисловому кластеру як новій формі просторової організації виробництва у забезпеченні конкурентоспроможності та позитивної динаміки розвитку країни і виступив ініціатором запровадження поняття «кластер» у систему суспільно-економічних наук [2].

Кластер як інтенсивна форма організації галузево-територіального розвитку є добровільним об'єднанням географічно сконцентрованих, незалежних один від одного суб'єктів господарювання, що формується на основі територіальної концентрації мережі спеціалізованих постачальників, основних виробників та споживачів для ефективного використання ресурсів, впровадження нових знань та технологій, забезпечення синергетичного ефекту. Він являє собою групу близько розташованих і просторово взаємозалежних підприємств, компаній і організацій, що співробітничать та спільно діють у визначеному полі бізнесу і напрямках, які характеризуються взаємовідносинами один з одним. У кластери входять численні підприємства суміжних, взаємодоповнюючих сфер ресурсного потенціалу та інші структури, відіграючи важливу роль у створенні конкурентного середовища. Вони мають вплив не лише на окремі підприємства, але на економіку регіону в цілому, створюють підґрунтя для розвитку інноваційної діяльності,

підвищення продуктивності і рентабельності основних секторів ресурсної бази регіону. Кластери створюють основу для припливу іноземних інвестицій, посилення розвитку малого і середнього бізнесу і є структурами, в межах яких ведеться діалог між діловими, урядовими і науковими сферами в напрямі створення конкурентних переваг і створення конкурентоспроможної продукції. Конкурентоспроможність є не статикою регіону, а динамічним процесом реалізації зусиль задля вищої продуктивності шляхом більш ефективного використання ресурсів регіону. В основі їх діяльності лежить взаємодія трьох секторів: бізнесу - підприємницькі структури, товариства, банки; інституцій - університети, наукові центри, громадські організації; влади - місцеві та центральні органи влади.

Кластери різняться за розміром, потужністю, рівнем та стадією розвитку. Серед кластерів можна виокремити кластери традиційних галузей промисловості і високотехнічних галузей, а також нові кластери, що зароджуються, і такі, що відмирають. Так, наприклад, С. Розенфельд, базуючись на схемах їх еволюціонування, виділяє три типи кластерів: «працюючі» чи «перевиконуючі», «неактивні» чи «недовиконуючі» і «потенційні» [3]. Перша група - це кластери самодостатні і виробляють в цілому більше від суми продукції всіх складових компонентів цих кластерів, що працюють окремо. Друга група - це кластери, можливості яких ще не використані в повну силу. Третя група - кластери, які мають ключові характеристики але відчувають нестачу природних та виробничих ресурсів, недостатній розвиток сукупного ресурсного потенціалу.

Найбільш перспективним для забезпечення сучасних економічних перетворень і обґрунтування програм розвитку є мезорівень, який вирізняється спроможністю забезпечення стійкого економічного зростання за рахунок мобілізації ендогенного потенціалу територій,

ефективного використання всього комплексу ресурсного потенціалу місцевих ресурсів та умов. Причому, за обмеженості бюджетних та інших фінансових ресурсів у країні, саме внутрішній потенціал територій стає головним ресурсом розвитку. Кластерні структури є різноманітними і залежать від специфіки умов і особливостей території, хоча орієнтири і методологічні підходи їх формування є схожими.

Конкретизуючи ці підходи можна зупинитись на специфіці трансформації структури ресурсного потенціалу соціальної сфери в системі основного структуроформуючого агропромислового комплексу Подільського макрорегіону з урахуванням підвищення ефективності його регіонального розвитку, динамічного функціонування його основних секторів ресурсної бази, які продукують високоякісну та конкурентоспроможну продовольчу продукцію. Участь підприємств в кластерах забезпечує: більш повне і комплексне використання наявного сукупного ресурсного потенціалу; залучення капіталу для підвищення ефективності виробництва і покращення якості продукції; доступ до інформації щодо різних аспектів діяльності; можливості оптимального кредитування; участь у керівництві та проведенні маркетингових досліджень. Ефективною кластерною структурою результативного характеру в межах Полісся є виробного-територіальне об'єднання «Полісся хліб» в межах трьох регіональних господарських структур обласного рівня - Вінницької, Хмельницької і Тернопільської.

Сукупний ресурсний потенціал Поділля та його регіональних систем є потужним і багатокomпонентним, включаючи до свого складу природний, виробничий, трудовий, фінансовий, інвестиційно-інноваційний, соціальний, інфраструктурний, зовнішньоекономічний, що становить 5,4% загальнодержавного рівня. В його структурі домінує виробничий потенціал (до 50%) та природно-ресурсний (34%), хоча останній використовується не в повній мірі.

Кластеризація, формування та функціонування кластерів в ресурсній сфері передбачають розробку кластерної стратегії, яка є основою обґрунтування шляхів підвищення конкурентоспроможності територій і розміщених на ній виробництв за рахунок використання ефекту масштабу та замкнутого циклу виробництва на базі використання ресурсного потенціалу, що забезпечується здатністю до ініціювання та подальшого впровадження нових видів діяльності на основі розробки відповідних проектів. На сьогодні існує декілька основних характеристик кластерів, на комбінації яких базується вибір тієї чи іншої кластерної стратегії. Як уже зазначалось, географічна включає побудову просторових кластерів економічної активності, починаючи від суцільно локальних до глобальних. У свою чергу - горизонтальна свідчить про кілька галузей або секторів, які можуть входити в більший кластер. Щодо вертикальної, то у кластерах можуть бути присутніми суміжні етапи виробничого процесу. Технологічна - це сукупність галузей, що користуються однією й тією ж технологією, а фокусна - кластер фірм, зосереджених навколо одного центру - підприємства, НДІ або навчального закладу.

Основна ідея кластерів в інфраструктурній сфері полягає у взаємній координації роботи, коли різні за функціональними характеристиками суб'єкти реалізують спільну мету, підвищуючи ефективність власної роботи, прискорюючи досягнення запланованих результатів, впроваджуючи нові технології, формуючи оптимальну структуру виробництва, раціонально використовуючи ресурсну базу і її потенційні можливості.

Щодо кластерів, то в літературних джерелах у цілому наводяться наступні їх визначення, кожне з яких підкреслює основну рису його функціонування: 1) регіонально обмежені форми економічної активності усередині родинних секторів, здебільшого прив'язані до тих

або інших наукових установ; 2) вертикальні виробничі ланцюги; досить вузько окреслені сектори, в яких суміжні етапи виробничого процесу утворюють ядро кластера (наприклад, ланцюг «постачання - виробництво - збут - споживання»), сюди ж потрапляють мережі, що формуються навколо головних фірм; 3) галузі промисловості, визначені на високому рівні агрегації (наприклад, «хімічний кластер») або сукупності секторів на ще більш високому рівні агрегації (наприклад, «агропромисловий кластер») [4]. Всі вони будуються на основі наявного сукупного ресурсного потенціалу території.

Ядром кластерного утворення, як правило, є кілька потужних компаній, при цьому між ними зберігаються конкурентні відносини. Суб'єкти - учасники кластера, з одного боку, конкурують між собою, а з другого - спільно працюють у форматі програм над пошуком нових шляхів вирішення різноманітних проблем, серед них - постачання ресурсів, доступ до нових ринків збуту і т. д. Така кооперація та спеціалізація в напрямі реалізації програм дають змогу учасникам кластера підвищувати ефективність своєї діяльності, швидше запроваджувати нові технології та виробляти оновлені продукти.

Кластер є новим способом структурування виробництва, зокрема в сфері ресурсного потенціалу, забезпечення програмних можливостей розвитку, мінімізації ризиків. І якщо раніше вони спирались виключно на галузеві комбінації, то зараз вони формуються і діють як інноваційно-технологічні об'єднання, що узгоджуються з характером конкуренції та конкурентними перевагами, охоплюючи значне коло економічних процесів.

Варто зазначити, що більшість країн виробило і впроваджує у себе ту чи іншу кластерну стратегію, причому найактивніше її застосовують у Данії, Нідерландах, Бельгії, Фінляндія, Франції, Італії [5].

Формування та розвиток кластерів означає, що в ініціативах з підвищення конкурентоспроможності наголос робиться на заохочені та підтримці співробітництва між підприємствами, фірмами, інституційному розвитку. Функціонування їх здійснюється в рамках стратегій підвищення конкурентоспроможності. У формуванні кластерів виявляється нова роль уряду, як чинника, що сприяє створенню мереж, ефективно стимулюючих структур для усунення системних та ринкових перешкод в новаторстві.

Виникнення кластерів в Україні обумовлена як традиціями історичного розвитку економіки, так і об'єктивними умовами функціонування виробничих систем, що засновані на використанні наявного ресурсного потенціалу. Головними факторами формування кластерів є: розвиток коопераційних зв'язків між підприємствами; їх багатогалузева структура, яка створює умови для розширення функціонального розвитку кластерних структур; природно-ресурсні фактори, що впливають на базові та перспективні конкурентні позиції суб'єктів господарювання, залучених до кластера; економічний розвиток, наявність кваліфікованих управлінських кадрів в багатьох сферах виробничо-комерційної діяльності. Однак, більшість українських кластерів створено стихійно без належного економіко-організаційного обґрунтування, що зумовлює необхідність розробки та впровадження у найближчій перспективі загальнонаціональної програми розвитку кластерних об'єднань на базі оптимального використання ресурсної бази. Так як сукупний ресурсний потенціал є основою не лише господарської діяльності, але й базою формування інтегрованих структур, зокрема кластерів, то йому необхідно приділяти особливу увагу в дослідженні щодо удосконалення функціонально-територіальної організації суспільного розвитку з визначенням його

масштабу, потужності, структури, ступеня сформованості, комплексності та рівня залучення в господарську практику.

На основі кластерного підходу, використовуючи систему показників за основними блоками – природно-ресурсного, виробничого, трудового, фінансового, інфраструктурного, інвестиційного характеру були проведені розрахунки і виокремлені окремі групи (кластери) регіонів за ступенем розвитку і рівнем використання ресурсного потенціалу - низького (потужністю до 150 млрд. грн), середнього (150-200 млрд. грн) та високого (більше 200 млрд. грн) рівня розвитку з метою програмування їх подальшої діяльності.

Напрямок і характер програм у залежності від рівня наявності та ступеня використання ресурсного потенціалу регіонів мають свою специфіку і відповідають: низькому рівню - програма інтенсифікації, середньому програма активізації, високому рівню - програма стабілізації та збалансованості. Так у першій групі регіонів, до складу якої входять Вінницька, Хмельницька, Тернопільська, Рівненська, Волинська, Житомирська, Чернігівська, Сумська, Черкаська, Кіровоградська, Миколаївська, Херсонська, Івано-Франківська, Чернівецька та Закарпатська регіональні системи, основною стратегічною програмою розвитку був визначений напрям інтенсифікації, який передбачає зміну процесу виробництва на основі нових технологічних рішень, що забезпечать підвищення дієвості функціонування ресурсної сфери, необхідну гнучкість, зниження ресурсомісткості та підвищення наукоємності. Такий вектор розвитку з використанням інформаційних ресурсів приведе до трансформації технологічного циклу, створить умови, при яких будь-який ресурс системи потенціалу при його зменшенні або подорожчанні може бути замінений на подібний. Реалізація кластерної програми інтенсифікації розвитку та використання ресурсного потенціалу сприятиме

нововведенням, забезпечить підвищення конкурентоспроможності на основі взаємозв'язку виробництва та бізнесу на партнерських відносинах. Подальший розвиток технологій буде тим активнішим, чим більш конкурентними будуть умови, в яких функціонують економічні агенти і чим ефективніші мотиви до впровадження інновацій і результатів науково-дослідницької діяльності, зокрема і в інфраструктурну сферу.

Програмна діяльність регіонів цього кластеру має за основний напрям підвищення рівня використання ресурсного потенціалу, постійне накопичення інвестиційних ресурсів, створення для цього всіх необхідних умов і, насамперед, сприятливого середовища для розвитку нових технологій, інтелектуальної власності.

Середній рівень розвитку та використання ресурсного потенціалу, регіони другої групи (Київська, Харківська, АР Крим, Полтавська, Луганська, Запорізька, Одеська, Львівська регіональні системи) в контексті програмування за стратегічну мету подальшого функціонування мають процеси активізації дієвості. Така стратегічна програма передбачає використання методів, які прискорюють процеси соціально-економічного розвитку регіонів без змін їх напрямку, а стимулювання використання ресурсного потенціалу відповідатиме загальним тенденціям розвитку і розміщення продуктивних сил, підвищенню дієвості суспільного виробництва на основі оптимізації ресурсної бази у форматі паритетно-конкурентної парадигми формування та використання сукупного ресурсного потенціалу і його потенційних можливостей. Реалізація даної програми забезпечить активізацію процесу відтворення та економічне зростання на основі врахування специфічних умов і ресурсних, зокрема інфраструктурних, можливостей та залучення внутрішніх і зовнішніх інвесторів у виробничий процес.

Регіони третьої групи в складі Дніпропетровської і Запорізької областей, що відповідають програмі стабілізації, збалансованості та збереження стійкості і сталості всебічного розвитку, характеризуються високим рівнем розвитку та використання сукупного потенціалу, основною метою їх подальшого функціонування є забезпечення довгострокового економічного зростання за рахунок реструктуризації та реорганізації їх ресурсної сфери, створення нових прогресивних форм її організації та розвитку нових напрямів господарської діяльності. Диверсифікація ресурсного потенціалу забезпечить високий рівень його використання та залучення в господарську практику всіх потенційних ресурсів і резервів регіонів, сприятиме впровадженню прогресивних методів підприємництва при здійсненні належного контролю. Застосування цих заходів буде супроводжуватись розширенням й удосконаленням інституційного середовища, становленням та формуванням інвестиційного середовища та підвищенням рівня конкурентних переваг.

Висновки та пропозиції. З погляду того, що політика сталого регіонального розвитку повинна формуватись з урахуванням потужностей і масштабів ресурсного потенціалу, то визначені програми з стратегічними орієнтирами, які ґрунтуються на результатах комплексного дослідження і діагностики, визначають сценарії розвитку, реалізація яких буде сприяти ефективності використання ресурсного потенціалу, відтворенню та стабілізації регіональних комплексних систем і в цілому економіки. Дані програми використання ресурсного потенціалу та їх реалізація сприятимуть подоланню деформації соціально-економічного розвитку регіонів, забезпечать збалансованість природно-виробничих процесів. Варто зазначити, що розміщення виробничих об'єктів на основі використання ресурсного потенціалу соціальної інфраструктури згідно з оновленою парадигмою її розвитку і

територіальною організацією, використання ресурсної бази значною мірою залежать від корпоративних інтересів та цілей суб'єктів підприємництва, які стали новим фактором у формуванні нових територіально-виробничих структур комплексу інноваційного типу. Вони за наявністю значного науково-дослідного потенціалу можуть стати опорними пунктами розробки і випуску високотехнологічної продукції та надання відповідних послуг для інтеграції в світове господарство. Основні напрями модернізації форм територіальної концентрації ресурсної бази полягають в утворенні інтегрованих вертикальних структур, інноваційних науково-виробничих зон, які забезпечать необхідну динаміку розвитку.

Література:

1. Бутко М. П. (2010). Транспортна компонента виробничої інфраструктури регіону: монографія. М.П. Бутко, Н.В. Іванова. Ніжин, ТОВ «Вид-во «Аспект-Поліграф», 312 с.
2. Бюджетний Кодекс України: Закон України від 28.07.2010 р. № 2456-УІ. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Важенин С. Г. (1984). Социальная инфраструктура народнохозяйственного комплекса. М., Наука, 172 с.
4. Васильєв О. В. Методологія і практика інфраструктурного забезпечення функціонування і розвитку регіонів України: монографія. Х., ХНАМГ, 2007. 341 с.
5. Верховод І. О. (2014). Теоретичні основи ідентифікації та принципи реформування соціальної сфери економіки сучасної України. Україна: аспекти праці. № 6. С. 28-37.
6. Вовк В. М. (2011). Моделювання організаційних процесів у підприємстві: монографія. Львів, ЛНУ імені Івана Франка, 334 с.
7. Вовк В. А. (2009). Формування програми розвитку соціальної

- інфраструктури регіону в умовах глобалізації світової економіки. Економіка: проблеми теорії та практики. Д., Вип. 252, т. 4. С. 942–949.
8. Воробйова О. І. (2013). Бюджет України: стан та перспективи. Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. №2. С. 12-18.
 9. Геєць В. М. (2009). Суспільство, держава економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. К., НАН України, Інститут економіки та прогнозування. 864 с.
 10. Геєць В. М. (2010). Ліберально-демократичні засади: курс на модернізацію України. Економіка України. № 3. С. 4-20.

References:

1. Butko M. P. (2010). Transportna komponenta vyrobnychoi infrastruktury rehionu: monohrafiia. M. P. Butko, N. V. Ivanova. Nizhyn, TOV «Vyd-vo «Aspekt-Polihraf». [in Ukrainian].
2. Biudzhetni Kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Vazhenyn S. H. (1984) Sotsyalnaia ynfrastruktura narodnokhoziaistvennoho kompleksa. M., Nauka. [in Russian].
4. Vasyliiev O. V. (2007) Metodolohiia i praktyka infrastrukturnoho zabezpechennia funktsionuvannia i rozvytku rehioniv Ukrainy: monohrafiia. Kh., KhNAMH. [in Ukrainian].
5. Verkhovod I.O. (2014) Teoretychni osnovy identyfikatsii ta pryntsyipy reformuvannia sotsialnoi sfery ekonomiky suchasnoi Ukrainy. Ukraina: aspekty pratsi. 6. 28-37. [in Ukrainian].
6. Vovk V.M. (2011) Modeliuvannia orhanizatsiinykh protsesiv u pidpriemnytstvi: monohrafiia. Lviv. LNU imeni Ivana Franka. [in Ukrainian].
7. Vovk V. A. (2009) Formuvannia prohramy rozvytku cotsialnoi infractruktury rehionu v umovakh hlobalizatsii cvitovoi ekonomiky.

- Ekonomika: problemy teorii ta praktyky. D., 252, t.4. C.942–949. [in Ukrainian].
8. Vorobiova O.I. (2013) Biudzheth Ukrainy: stan ta perspektyvy. Naukovyi visnyk: Finansy, banky, investytsii. 2. 12-18. [in Ukrainian].
 9. Heiets V. M. (2009) Suspilstvo, derzhava ekonomika: fenomenolohiia vzaiemodii ta rozvytku. K., NAN Ukrainy, Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia. [in Ukrainian].
 10. Heiets V.M. (2010) Liberalno-demokratychni zasady: kurs na modernizatsiiu Ukrainy. Ekonomika Ukrainy. 3. 4-20. [in Ukrainian].

Citation: V. Panasyuk (2020). INFLUENCE OF TERRITORIAL-INDUSTRIAL ENTITIES ON THE DEVELOPMENT SOCIAL INFRASTRUCTURE. Innovative Solutions in Modern Science. 1(37). doi: 10.26886/2414-634X.1(37)2020.1

Copyright: V. Panasyuk ©. 2020. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.